

Săpăturile de salvare din *castellum* de pământ (secolele II-III e.n.) descoperit la Galați

Antichitățile romane din sud-estul Moldovei au intrat în atenția cercetătorilor de aproape trei secole, cînd Miron Costin le evoca prezența pentru a da temei solid originii romanice a neamului Moldovenilor.¹ Este vorba de vestigiile romane din zona Galaților, cunoscute, îndeobște, prin toponimul Tirighina Barboși — un promontoriu de pământ care iese în evidență la marginea terasei înalte de pe stînga văii Siretului, în apropiere de confluența acestuia cu Dunărea.

Importanța acestor antichități a fost sporită prin cercetările lui Vasile Pârvan,² Gh. Ștefan,³ N. Gostar,⁴ I. T. Dragomir⁵ și Silviu Sanie⁶, care au adus contribuții importante cu privire la cunoașterea rolului civilizației romane, a capului de pod nord-dunărean de la Barboși pentru stăpînirea și supravegherea spațiului geografic de la est de Carpați, de către romani.

După cum se știe romanii au instalat în zona Galaților cîteva elemente ale sistemului lor strategic, cum sînt: *castellum* și ulterior *castrum* roman din zona Barboșilor și Valul Tulucești—Traian, lung de aproape 30 km destinat să apere instalațiile de la Barboși și așezarea civilă de acolo, precum și hinterlandul (prata) din jurul acestuia.⁷

În cuprinsul acestei zone delimitată de Valul Tulucești—Traian a apărut în 1974 un cavou roman⁸ datînd din secolul al IV-lea e.n. Cavoul a fost descoperit în noul cartier „Dunărea”, la 2 km est de Tirighina Barboși.

Prin cercetările întreprinse, după aceea, în cartierul Dunărea, unde frontul șantierului de construcții este deschis, a fost descoperită încă o fortificație romană, situată la 1 km est de binecunoscuta fortificație romană de pe Tirighina Barboși. Spre deosebire de *castellum* de la Barboși care a fost construit din piatră, acesta din vatra Galaților, este un *castellum* de pământ.

Fortificația în discuție se află la punctul de interferență a versantului stîng al văii

Cătușa, cu muchea terasei înalte a Dunării și Siretului. O poziție similară, dar pe partea opusă (dreapta) a văii Cătușa, o are și *castellum* și *castrum* roman de la Barboși. Prin urmare, cele două fortificații au avut un rol strategic evident, flancînd pătrunderea din această vale în cea a Siretului și a Dunării, care prezenta un mare interes pentru Imperiu.

Din punct de vedere tactic *castellum* de pământ de la Galați se află pe o poziție dominantă, podul terasei pe care este construit dominînd cu înălțimea de 38 m șesul Siretului. De la acest *castellum* se deschide o largă perspectivă în care se observă direct intrarea de pe Dunăre pe Siret, precum și lunca de dincolo de Dunăre, pînă în Munții Măcinului, sau spre Troesmis.

Lucrările de excavație din ultimul timp au distrus colțul de sud-est al fortificației, fapt care ne-a dat posibilitatea să descoperim în aflorimentul creat, profilul șanțului de apărare. Apoi, aceasta a putut fi urmărită și în plan, pe podul terasei, unde se observă o ușoară albiere a șanțurilor de apărare, iar în exteriorul lor se află o dungă mai proeminentă de culoare deschisă (fig. 1).

Cele două elemente ale fortificației — șanțul și valul — înscriu în plan o formă pătrată, orientată cu laturile N—S și E—V, latura sudică pe care se află și poarta, fiind paralelă cu muchea terasei.

Cercetarea arheologică a început cu o secțiune de 80 m × 2 m, prin șanțurile de apărare de est și sud, paralelă cu diagonală est-vest. Scopul deschiderii acestei secțiuni a fost să se pună în evidență stratigrafia complexului. Extremitățile secțiunii I se găsesc în zona exterioară a șanțului.

Stratigrafia. Secțiunea I — 1979 a fost adîncită diferit: în zona exterioară șanțului pînă la 1 m, în zona șanțului de apărare pînă la 3 m — 3,40 m, iar în incinta *castellum*-ului, pînă la 0,60 m — 0,90 m (fig. 2).

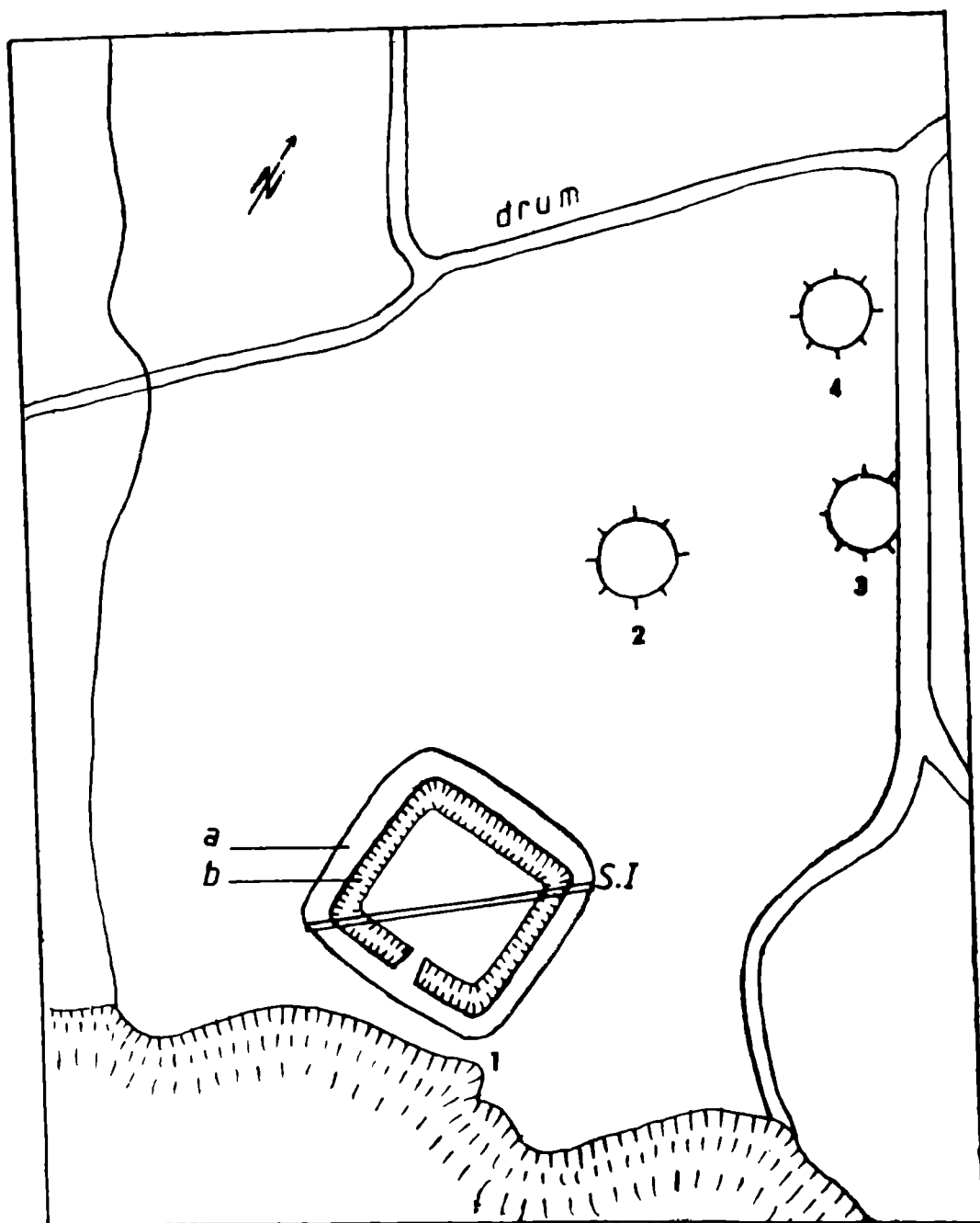
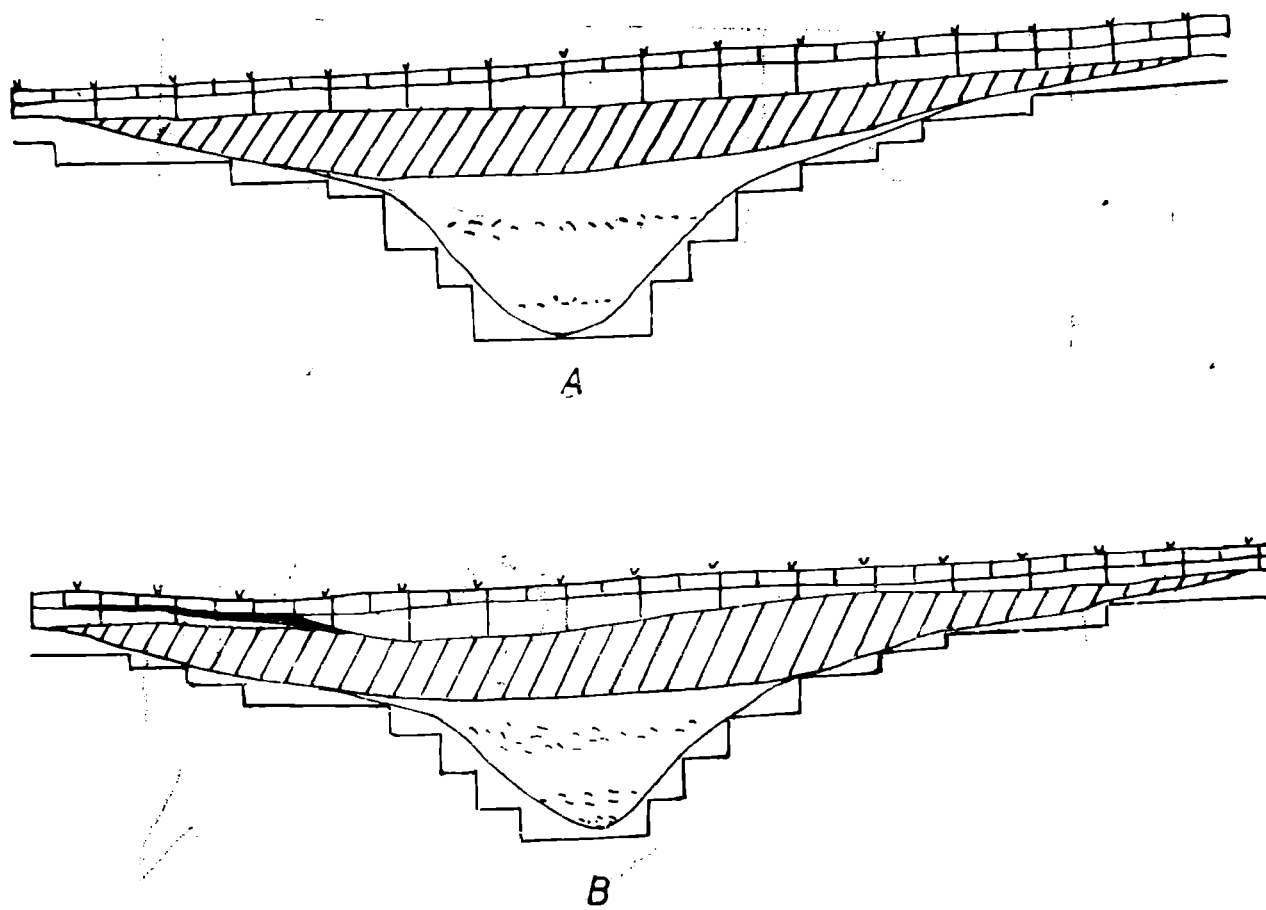

Fig. 1. Galați-Cartierul Dunărea. Planul general al complexului roman 1 *castellum* (a zona cu sol deschis; b șanțul de apărare); 2—4 tumuli.

De-a lungul întregului profil, la partea superioară este solul arabil, gros de 0,20 m. Sub acesta este solul cafeniu, avînd o grosime de 0,20 m — 0,25 m. În incinta fortificației, între solul cafeniu și depozitul de loess este un contact direct, neexistînd stratul de tranziție, care a dispărut, probabil, odată cu amenajarea suprafeței interioare a *castellum*-ului. Trebuie să menționez în mod special că solurile arabil și cafeniu provin din nivelarea ulterioară a valului, prin care s-a urmă-

rit amenajarea terenului pentru instalarea unei gospodării, la începutul secolului nostru.

Sub cele două soluri — arabil și cafeniu stratigrafia poate fi urmărită numai în zonele șanțurilor de est și de sud, secționate, unde întîlnim un sol închis — cernoziom nelevigat — mazăros, în profil avînd aspect lentiliform, care începe de la linia de coborîre a taluzurilor șanțului de apărare antic. Grosimea acestui sol, la mijloc, este de 0,75 m. În ceea ce privește geneza acestui sol îngropat,

LEGENDA

 sol arabil

 locuință din sec. XX demolată

 sol cafeniu

 cernoziom nelevigat – sol îngropat

 sol cafeniu – umplutura șanțului cu fragmente ceramice

Fig. 2. Galați-Cartierul Dunărea. Profile din S I: A latura de est; B latura de vest.

creдем că s-a format în perioada ulterioară umplerii șanțului de apărare (secolul IV — secolul XX) și reprezintă sigiliul acestuia. Caracterul pedologic amintit al acestui sol se datorește faptului că s-a format în condiții specifice de microzonă — microzona constituind-o însăși depresiunea șanțului, unde se

aduna apa din precipitații care favoriza dezvoltarea unei vegetații mai abundente.

Subiacent acestui sol se găsește un sol cafeniu, asemănător solului arabil. De la partea inferioară a solului îngropat, ambele taluzuri ale șanțului de apărare au un unghi mai deschis, ceea ce determină o îngustare tot mai accentuată spre fund. Șanțul de apărare a

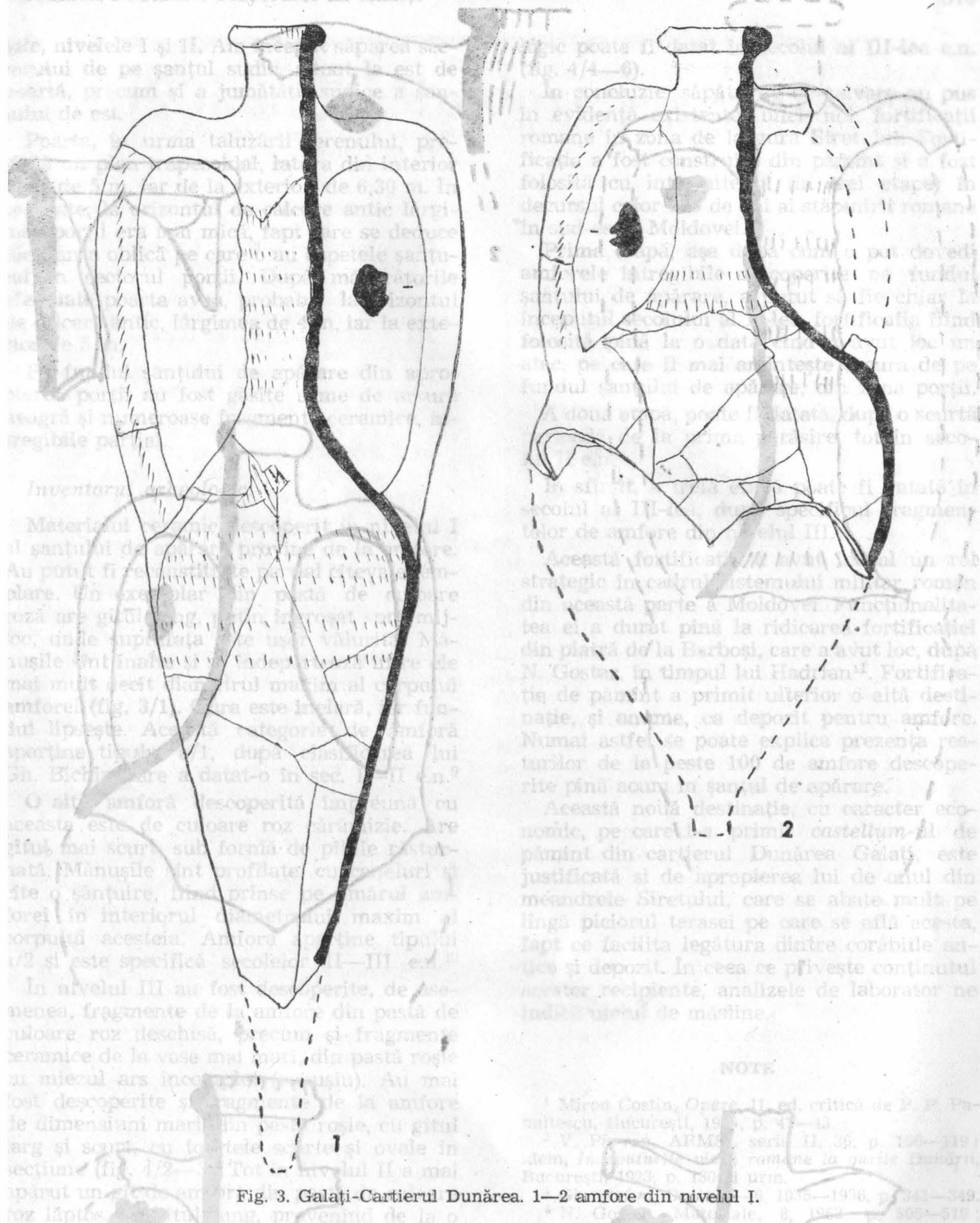

Fig. 3. Galați-Cartierul Dunărea. 1—2 amfore din nivelul I.

foșt umplut circa 2/3 încă din antichitate, ulterior umplându-se așa cum am menționat, prin depunerea solului îngropat.

În șanțul de est au fost descoperite numai 2 nivele : la adâncimea de 1,80 m — 2,20 m și la 2,80 m — 3 m. Fundul șanțului de est este la adâncimea de 3,40 m.

În șanțul de sud au fost descoperite trei nivele cu materiale ceramice : la adâncimea

de 1,80 m—2 m — niv. III ; la 2,30 m—2,50 m — niv. II și la adâncimea de 2,80 m—3 m (fundul șanțului) niv. I.

După cunoașterea situației stratigrafice a șanțurilor am trecut la săparea colțului de sud-est al *castellum*-ului, care fusese distrus prin taluzare cu buldozerul. În urma taluzării a mai rămas partea inferioară a șanțurilor de apărare, în care se mai găseau, nederan-

NOTE

¹ Miron Costin, *Opere*, II, ed. critică de P. P. Panășescu, București, 1979, p. 47—48.

² V. P. ARMS, *seria II*, 36, p. 156—159 ; *idem*, *În jurul armelor romane la galea Dunării*, București, 1933, p. 156—159.

³ 1975—1976, p. 341—349 ; *idem*, *idem*, 8, 1977, p. 305—315.

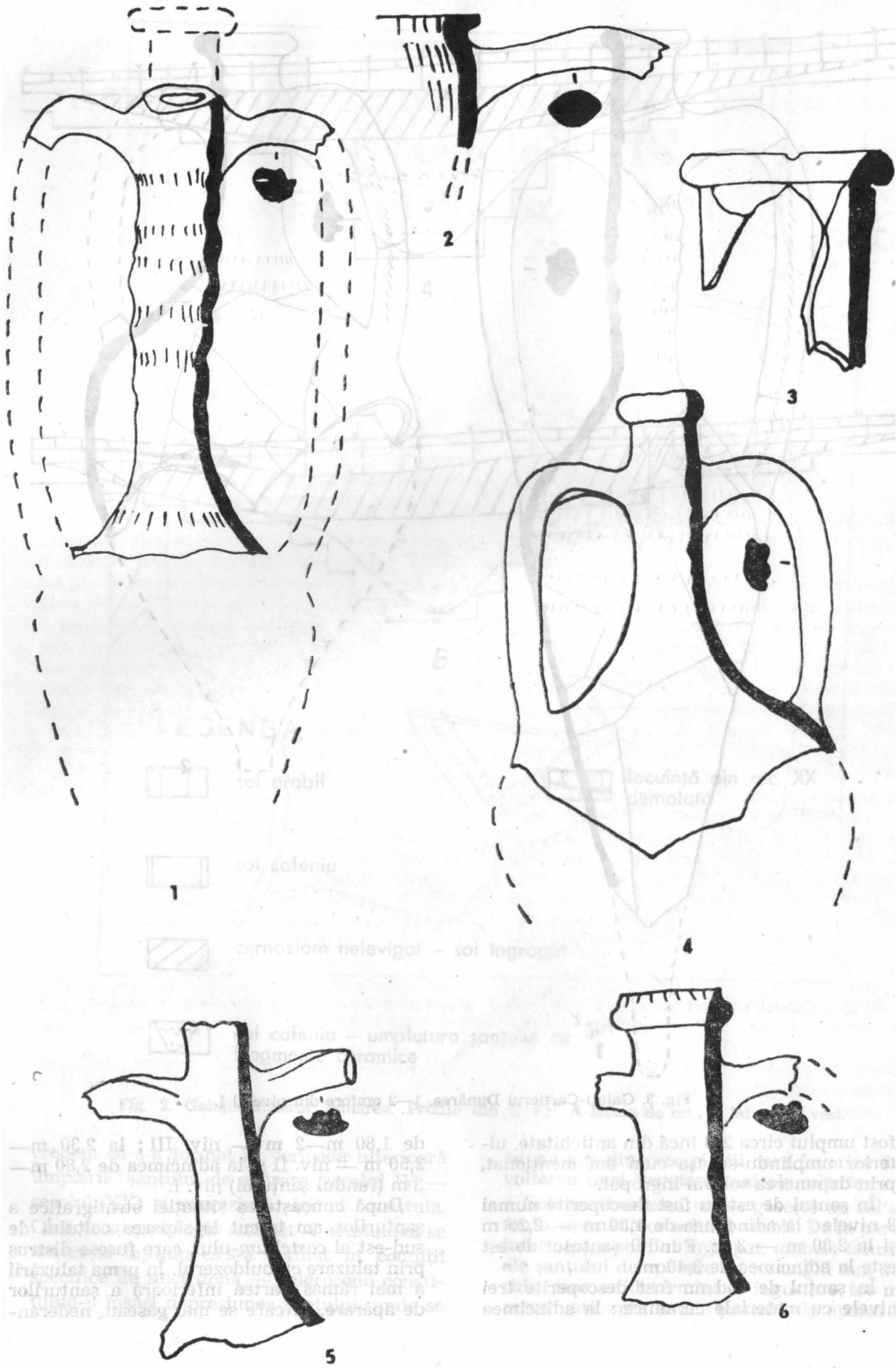

Fig. 4. Galați-Cartierul Dunărea. 1—3 amfore fragmentare, din nivelul II ; 4—6 amfore fragmentare din

jate, nivelele I și II. Am început săparea sectorului de pe șanțul sudic, situat la est de poartă, precum și a jumătății sudice a șanțului de est.

Poarta, în urma taluzării terenului, prezintă un plan trapezoidal, latura din interior fiind de 5 m, iar de la exterior, de 6,30 m. În realitate, la orizontul de călcare antic lărgimea porții era mai mică, fapt care se deduce din panta oblică pe care o au capetele șanțului în sectorul porții. După măsurătorile efectuate poarta avea, probabil la orizontul de călcare antic, lărgimea de 4 m, iar la exterior de 5 m.

Pe fundul șanțului de apărare din apropierea porții au fost găsite urme de arsură neagră și numeroase fragmente ceramice, întregibile parțial.

Inventarul arheologic.

Materialul ceramic descoperit în nivelul I al șanțului de apărare provine de la amfore. Au putut fi reconstituite parțial câteva exemplare. Un exemplar din pastă de culoare roză are gîtul lung, puțin îngroșat spre mijloc, unde suprafața este ușor vălurită. Mănușile sînt înalte și se îndepărtează între ele mai mult decît diametrul maxim al corpului amforei (fig. 3/1). Gura este inelară, iar fundul lipsește. Această categorie de amforă aparține tipului a/1, după clasificarea lui Gh. Bichir, care a datat-o în sec. I—II e.n.⁹

O altă amforă descoperită împreună cu aceasta este de culoare roz cărămizie. Are gîtul mai scurt, sub formă de pîlnie răsturnată. Mănușile sînt profilate, cu caneluri și cîte o șanțuire, fiind prinse pe umărul amforei în interiorul diametrului maxim al corpului acesteia. Amfora aparține tipului a/2 și este specifică secolelor II—III e.n.¹⁰

În nivelul III au fost descoperite, de asemenea, fragmente de la amfore din pastă de culoare roz deschisă, precum și fragmente ceramice de la vase mai mari, din pastă roșie cu miezul ars incomplet (cenușiu). Au mai fost descoperite și fragmente de la amfore de dimensiuni mari, din pastă roșie, cu gîtul larg și scurt, cu toarte scurte și ovale în secțiune (fig. 4/2—3). Tot în nivelul II a mai apărut un gît de amforă din pastă de culoare roz lăptos, cu gîtul lung, provenind de la o amforă similară cu cea găsită în nivelul I (specifică sec. I—II e.n.) (fig. 4/1).

În nivelul III materialul ceramic provine tot de la amfore. Toarte prezintă un profil canelat, fundurile sînt inelare. Pasta este roz deschis și cafeniu deschis. Ca ingredient s-a folosit nisipul. Nu s-a putut întregi nimic din fragmentele ceramice ale acestui nivel, care după caracteristicile materialului arheo-

logic poate fi datat în secolul al III-lea e.n. (fig. 4/4—6).

În concluzie, săpăturile de salvare au pus în evidență existența unei noi fortificații romane în zona de la gura Siretului. Fortificația a fost construită din pămînt și a fost folosită cu intermitență (în trei etape) în decursul celor 165 de ani ai stăpînirii romane în sud-estul Moldovei.

Prima etapă, așa după cum o pot dovedi amforele întregibile descoperite pe fundul șanțului de apărare, a putut să fie chiar la începutul secolului al II-lea, fortificația fiind folosită pînă la o dată cînd a avut loc un atac, pe care îl mai amintește arsură de pe fundul șanțului de apărare, din zona porții.

A doua etapă, poate fi datată, după o scurtă perioadă de la prima părăsire, tot în secolul II e.n.

În sfîrșit, a treia etapă poate fi datată în secolul al III-lea, după specificul fragmentelor de amfore din nivelul III.

Această fortificație a avut inițial un rol strategic în cadrul sistemului militar roman din această parte a Moldovei. Funcționalitatea ei a durat pînă la ridicarea fortificației din piatră de la Barboși, care a avut loc, după N. Gostar, în timpul lui Hadrian¹¹. Fortificația de pămînt a primit ulterior o altă destinație, și anume, ca depozit pentru amfore. Numai astfel se poate explica prezența resturilor de la peste 100 de amfore descoperite pînă acum în șanțul de apărare.

Această nouă destinație, cu caracter economic, pe care l-a primit *castellum*-ul de pămînt din cartierul Dunărea Galați, este justificată și de apropierea lui de unul din meandrele Siretului, care se abate mult pe lîngă piciorul terasei pe care se află acesta, fapt ce facilita legătura dintre corăbiile antice și depozit. În ceea ce privește conținutul acestor recipiente, analizele de laborator ne indică uleiul de măsline.

NOTE

¹ Miron Costin, *Opere*, II, ed. critică de P. P. Poniștescu, București, 1965, p. 42—43.

² V. Părvan, *ARMSI*, seria II, 36, p. 106—119; idem, *Inceputurile vieții romane la gurile Dunării*, București, 1923, p. 130 și urm.

³ Gh. Ștefan, *Dacia*, 5—6, 1935—1936, p. 341—349.

⁴ N. Gostar, *Materiale*, 8, 1963, p. 505—510; idem, *Danubius*, 1, 1967, p. 107—113.

⁵ I. T. Dragomir, *Danubius*, 4, 1970, p. 123—131.

⁶ Silviu Sanie, Ion T. Dragomir, *Danubius*, 2—3, 1969, p. 81.

⁷ Emilia Doruțiu-Boilă, *SCIV*, 23, 1972, 1, p. 87.

⁸ M. Brudiu, *SCIVA*, 27, 1976, 1, p. 85—96.

⁹ Gh. Bichir, *Cultura carpică*, București, 1971, p. 90, pl. 156/1—3.

¹⁰ *Ibidem*, pl. 156/4.

¹¹ N. Gostar, I. T. Dragomir, S. Sanie, *Selva Sanie, Castellum și castrum roman de la Barboși*, în *Sesiunea de comunicări științifice a muzelor de istorie, decembrie 1964*, I, București, p. 418, 424.

RAPPORT SUR LES FOUILLES DE SAUVETAGE FAITES DANS LE CASTELLUM DE TERRE DES IIe—IIIe SIÈCLES DE N.È DÉCOUVERT À GALAȚI

RÉSUMÉ

Encore une fortification romaine, datant des IIe—IIIe siècles de n.è., a été découverte dans le nouveau quartier de Galați, „Dunărea“.

La fortification est de forme carrée, au côté de 40 m. Elle est entourée d'un fossé dont le talus a été détruit. Le fossé a 3 m à 3,50 m de profondeur. La porte est sur le côté sud. La stratigraphie de l'enceinte n'existe plus. Dans le fossé on a découvert trois niveaux renfermant des matériaux archéologiques, à savoir dans les niveaux I et II des amphores spécifiques pour les Ier et

IIe siècles de n.è., dans la niveau III des amphores du IIIe siècle de n.è.

Tout le matériel archéologique consiste donc en amphores, ce qui prouve qu'à un moment donné, après avoir cessé de servir de fortification, le fossé a été utilisé comme dépôt pour cette catégorie de récipients.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Galați — Quartier Dunărea. Plan général du complex romain : 1 *castellum* (a sol jaune ; b fossé de defense) ; 2—4 tumulus.

Fig. 2. Galați — Quartier Dunărea. Profils de la section I : a côté d'est ; b côté d'ouest.

Fig. 3. Galați — Quartier Dunărea. 1—2 amphores du Ier niveau.

Fig. 4. Galați — Quartier Dunărea. 1—3 amphores fragmentaires du IIe niveau ; 4—6 amphores fragmentaires du IIIe niveau.